

IVO POSPÍŠIL

KE KONCEPCÍM DĚJIN LITERATURY: OBECNÉ A ZVLÁŠTNÍ

Abstrakt

Autor studie se zamýšlí nad obecnými a zvláštními rysy koncepcí literární historie a dějin konkrétních národních literatur, nad vztahem národního a nadnárodního, nad axiologickými měřítky v souvislostech svých dřívějších i současných výzkumů spojených s arealovými přístupy a teorií literárních dějin. S odkazem na specifikum dějin slovenské literatury analyzuje nejnovější dvoudílné *Dejiny slovenskej literatúry* (2009, ed. Imrich Sedlák), na nichž oceňuje jejich prostupnost, prolínavost, kompetentní výklad a kombinaci směrové a osobnostní charakteristiky; naopak jako problematická vidí autorská hesla a slabší komparativnost publikace.

Abstract

The author of the present study reflects upon the general and specific features of the conceptions of literary history and the history of single national literature, the relation of the national and supranational, the axiological criteria in the context of his past and topical research linked with area studies and the theory of literary history. With regard to the specific features of the history of Slovak literature he analyzes the latest *Dejiny slovenskej literatúry* (A History of Slovak Literature, 2 volumes, 2009, ed. Imrich Sedlák); he highly appreciates its permeability, diffusibility, competent interpretation, and the combination of the current and personalistic characteristics; on the contrary, as problematic he regards the authors' entries (profiles, portraits) and a lower degree of systematic comparative approach.

Klíčová slova

teorie literárních dějin ■ axiologie literatury ■ dominantní principy konstruování literárních dějin ■ obecné a zvláštní rysy literárních slovníků a dějin národních literatur ■ zvláštní rysy dějin slovenské literatury ■ problematika klasifikace a periodizace ■ nejnovější *Dejiny slovenskej literatúry* (ed. Imrich Sedlák), jejich pozitivní inovace a několik problematických aspektů

Key Words

theory of literary history ■ axiology of literature ■ dominant principles of constructing literary history ■ the general and specific features of literary dictionaries and histories of national literatures ■ specific features of the history of Slovak literature ■ the problems of its classification and periodization ■ the newest History of Slovak Literature (ed. Imrich Sedlák), its positive innovations and some problematic aspects

Tato studie, jakési pokračování našich komentářů a prací k teorii literárních dějin¹, byla na počátku inspirována novými slovenskými dějinami slovenské literatury², které nelze nesrovnávat s řadou dalších „dějin“ nebo přehledů dějin či literárněhistorických příruček.³ Současně jsem si přitom znovu uvědomil ono obecné a zvláštní, co provází psaní jakýchkoli tzv. dějin literatury, tedy to, co jsme sledovali na dějinách nebo pokusech o ně, na slovnících různého, nikoli jen literárněhistorického, ale i obecně poetologického druhu⁴ apod. I když jsme byli nuceni přesahovat k řadě textů, vždy jsme měli na mysli jako výkladové

- 1 Viz naše práce *Postmodernismus a konec petrohradské literatury*. *Slovak Review*, vol. III/1994, No. 2, s. 115–125. *Plynutí a událost* (K „filozofii“ ruského románu). *Slovak Review* 2005, vol. XIV, no. 1, s. 14–22. *Slavistika, komparatistika, světová literatura a nezbytí „zdravého rozumu“*. In: *Koncepcie svetovej literatúry v epoche globalizácie. Concepts of World Literature in the Age of Globalisation*. Zostavili/Editors Ján Koška, Pavol Koprdá. Ústav svetovej literatúry Slovenskej akadémie vied, Bratislava 2003, s. 169–184. *Literary History, Poststructuralism, Dilettantism and Area Studies*. In: *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Uredila Darko Dolinar in Marko Juvan. Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Ljubljana 2003, s. 141–157; také in: *Writing Literary History. Selected Perspectives from Central Europe*. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2006, s. 141–152. *The Permanent Crisis, Or Can, Could or Should Comparative Literary Studies Survive? Between History, Theory and Area Studies*. *World Literature Studies*, vol. 1(18) 2009, s. 50–61. *Poetika a personalismus (Zamyšlení na jednu knihu k jubileu Drahomíra Šajtara)*. *Stil* 6, 2007, s. 377–382. Ivo Pospíšil: *Poetika a literární dějiny*. *Stil*, 7, 2008, s. 277–287. *Literární komparatistika: lákavá inovace, kvalitní tradice*. *Comparative Literary Studies: Alluring Innovation, High-Quality Tradition*. *Stil* 2009, 8, 2009, s. 189–208. *Primerjalna književnost, srednjeevropski kulturni prostor in teorija literarne zgodovine*. *Primerjalna književnost* 31.2 2008, s. 137–148.
- 2 Imrich Sedlák a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry I–II*. Matica slovenská, Martin, Literárne informačné centrum, Bratislava 2009.
- 3 Viz mj. Jozef Škultéty: *Dejiny slovenskej literatúry*. Matica slovenská, Martin 1968. O. Kníhal: *Storočiami slovenskej literatúry: alternatívna príručka*. Etnikum, Budapest 1998. *Panoráma slovenskej literatúry 1*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 2004. *Panoráma slovenskej literatúry 2*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 2005. *Panoráma slovenskej literatúry 3*. Literárne dejiny od roku 1945 po súčasnosť. Ed. Ladislav Čúzy et al. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 2006. Milan Pišút a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry*. Obzor, Bratislava 1984. Stanislav Šmatlák: *Dejiny slovenskej literatúry od stredoveku po súčasnosť*. Tatran, Bratislava 1988. Stanislav Šmatlák: *Dejiny slovenskej literatúry I*. 9.–18. storočie. Literárne informačné centrum, Bratislava 2007. Stanislav Šmatlák: *Dejiny slovenskej literatúry II*. 19. storočie a prvá polovica 20. storočia. LIC, Bratislava 2007. Viliam Marčok: *Dejiny slovenskej literatúry III*. Cesty slovenskej literatúry druhou polovicou XX. Storočia. LIC, Bratislava 2006. *Cesty slovenskej knihy: od Proglasu k postmoderne*. Slovenská národná knižnica, Martin 2008.
- 4 Viz naši analýzy v přehledu *Zamyšlení nad slovníky a encyklopediemi* (František Štraus: *Průručný slovník literárnovedných termínov*. Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava, sine. Tibor Žilka: *Vademecum poetiky*. Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra 2006. Peter Valček: *Slovník literárnej teórie*. Literárne informačné centrum, Bratislava 2006. Dagmar Mocná, Josef Peterka a kol.: *Encyklopedie literárních žánrů*. Paseka, Praha – Litomyšl 2004. *Słownik rodzajów*

centrum uvedený text v podstatě nejnovějších slovenských dějin slovenské literatury v oscilaci mezi obecným a zvláštním.

Konkrétní literárněhistorické koncepce se mají opírat nebo alespoň vycházet nejen z kontextu nebo vcházet do kontextu obecných literárněteoretických, stejně jako literárněhistorických slovníkových kompendií.

V souvislosti s různými historicko-teoretickými literárními slovníky, jež se na Slovensku v historicky nedávné době objevily a které nelze nebrat v úvahu ani při hodnocení literárněhistorických projektů, jsme konstatovali, že každý má své zaměření a rozpětí. Většinou nejde o žádné převratné projekty, ani o hlubinné experimenty, spíše se tu projevuje snaha vytvořit kompendia užitečná širší, ale i odborné veřejnosti s určitými posuny důrazu. Štrausův *Průručný slovník literárnovedných termínov* zahrnuje ovšem rozsáhlejší oblast a je populárněji zaměřen, spíše nechá hovořit samotná hesla, aniž by jejich autor sám vytvářel nějaké složitější teoretické konstrukce, Žilkovo *Vademecum poetiky* se orientuje na poetiku, respektive, jak uvádí, komunikativní poetiku a vychází především z literární současnosti s prevalencí postmoderních přístupů. Štraus tíhne spíše k prověřené tradici, k časem ověřeným hodnotám; v soupisech literatury tu nechybí mnohokrát uváděný Josef Hrabák, Dušan Slobodník, Stanislav Šmatlák, Pavol Plutko, Ján Števček, Viliam Marčok, ale také Nora Krausová, Jozef Hvišč, Peter Liba, František Miko a Anton Popovič, ale i jiní. Žilka se opírá o názory, které jasněji deklarovaly novátorské a disidentské hodnoty: někdy se však opírá i o knihy nesouměřitelných hodnotových parametrů. Oba autoři hodně čerpají z české produkce, ačkoli oba pomíjejí nebo obcházejí řadu důležitých a zakládacích děl a naopak uvádějí díla odvozená, jejich druhotné odvary, díla často ve své podstatě nepůvodní, leč o to více zaštitěná někdy umělou politickou pozicí či jejím zdáním. Žilkův slovník má spodní maďarský aspekt, nicméně oba vycházejí hlavně ze slovenské literatury (Oba uvádějí krátké ukázky, Žilka častěji ze současné produkce). Je zřejmé, že nejen problémové rozpětí obou slovníků, ale i jejich cíle a adresáti nejsou identičtí – František Štraus v Úvodu mimo jiné píše: „Vytvorit' koncepčný Průručný slovník literárnovedných termínov si vyžiadala vysokoškolská prax, odborné štúdium umeleckej literatúry, presnejšia potreba nadobudnúť špeciálne odborné literárne vzdelanie, vzdelanie učiteľa literatúry“ (Štraus, s. 5). Tibor Žilka definuje svou příručku jako *vademecum poetiky* v období postmodernismu a ukazuje, že je teoretičtější, výkladově bohatší – jeho Úvod má – na rozdíl od Štrausovy stránky a půl 29 stran a spolu s celou knihou vzniká jako dílčí výstup grantového projektu. Žilka zcela jasně definuje svoji pozici komunikativní poetiky s orientací na postmodernismus; to jeho práci prohlubuje, současně však poněkud zužuje její možnosti.

i gatunków literackich. Pod redakcją Grzegorza Gazdy i Słowini Tyneckiej-Makowskiej. Universitas, Kraków 2006). Opera Slavica 2007, č. 1, roč. XVII., s. 36–40.

Pojetí komunikativní poetiky snad umožňuje intenzivněji začleňovat literaturu do konceptu umění jako takového (film, masmédiá, výtvarné umění, hudba apod.), orientace na postmodernismus zase prohlubovat některá vybraná hesla, jako jsou např. aluze, intertextualita, interpretace aj., chybí tu však např. ambivalence nebo comics. Také zde najdeme stručné ukázky vycházející ze současné, většinou postmoderní literatury. To vše přispívá k vyhraněnosti Žilkova vademeca, ale jsou tu zase příliš znát jeho lásky a nelásky podle toho, co ve vademecu je a co tam naopak není, koho pokládá za autoritu a koho nikoli, koho čte a koho nečte nebo číst nechce. I velmi silné vymezení postmodernismem je limitující: postmodernismus je jistě nejnapadnějším znakem vývoje umění a literatury posledních 40 let, ale zda jde o hnutí dominantní, určující, nosné, to ještě přesně nevíme – zatím je to spíše otázka politiky a médií. Ale je to jen povrch: ten může rozhodovat o společenských pozicích, ale stejně jen nakrátko – o hlubinných hodnotách rozhodují zcela jiné faktory i dnes. Žilkův slovník to ostatně sám implicitně dokládá: tedy „věčností“ zakódovanou do literatury, která stojí nad aktuálními akcenty. Ze Štrausova slovníku bych vyzvedl jako pozitivum názornost a tradičnost, ze Žilky – kromě názornosti – koncepčnost a teoretickou vyhraněnost výkladu. Slovníků literární teorie není mnoho nikde: u nás se dosud odvoláváme na dobře udělaný český tzv. Vlašínův slovník ze 70. let 20. století⁵; prostě lepší, objektivní, obsáhlé a tzv. akademické dílo u nás od té doby v podstatě nevzniklo – jsou tu některá dílčí kompendia, někdy i účtyhodná, ale nikoli tak široce pojatá. Valčekův *Slovník literárnej teórie* je dílo pečlivě vypracované a v každém případě užitečné; jeho jedinečnost tkví mezi jinými v tom, že se často pohybuje spíše v sféře metodologie až filozofie a že pod čarou uvádí v některých případech přesné definice pojmů z vybrané sekundární literatury (nebylo by však lepší uvádět – kde je to možné a funkční – přímo ukázky z objektů označených těmito pojmy? – to jsme svého času zkusili s J. Pavelkou v *Slovníku literárních epoch, směrů, skupin a manifestů* (Brno 1993). V pojmech opravdu literárních je pozorovatelná jednostranná orientace na určité typy odborných textů a jisté autory, je tu snad až příliš patrna autorova lektura, jinde zase chybí nejnovější vývoj, tedy dotažení „up to date“, nebo tu nejsou základní, klasické příručky. Někdo to však může považovat právě za originální (např. pojem „angažovanost“ je založen na G. Grassovi), ale přece jen tu chybí více dějinnosti, historicity, diachronnosti. Např. u pojmu „fenomenológia“ je uveden Lyotard, nikoli skutečně základní filozofické a estetické prameny (vždyť je s tím spojena proslulá slovenská Nitrianská škola, u nás je takovým filozofickým, estetickým a literárněvědným představitelem fenomenologie Z. Mathauser, jenž právě v Nitře dostal čestný doktorát), některé obory jsou vyloženy jen fragmentárně snad i zkresleně (komparatistika, genologie).

⁵ Štěpán Vlašín a kol.: *Slovník literární teorie*. Čs. spisovatel, Praha 1977, 1984.

Polský genologický slovník se dokáže zásluhou velkých osobností, velké tradice a metodologické zkušenosti vyhnout frapantním nedostatkům české Encyklopedie literárních žánrů: je totiž důsledně evropský, světový, srovnávací, citačně ohleduplný: není divu, když sumarizuje fenomenologické tradice specializované vědy o literárních žánrech, nikoli klasické pojetí žánrů jako běžné, jen málo diferencované součásti poetiky. Vychází ovšem z hloubi fenomenologického pojetí polské genologické teorie a je přímo publikačně spjat se Slovníkem literárních žánrů, který po desetiletí vycházel na stránkách časopisu *Zagadnienia rodzajów literackich*.⁶

Literárněvědná lexikografie prošla poměrně dlouhým vývojem. Za tu dobu se ustálila frekvence typů literárněvědných slovníků, které reagují především na veřejnou poptávku širší veřejnosti, ale také na požadavky zevnitř oboru (studenti i zralí badatelé): můžeme tedy uzavřít, že řada slovníků má univerzální ráz (vyhovuje širší, odborněji nezasvěcené veřejnosti, stejně jako odborníkům), jiné jsou obráceny spíše do samotné literární vědy, k odborníkům, jsou v podstatě výsostnou vědeckou prací, jinou formou bádání.⁷

Kdo nikdy nepsal nebo nenapsal jakýkoli historický přehled literatury nebo slovník spisovatelů či literárních děl, neřku-li skutečné dějiny, nemůže vědět, o jak obtížný úkol jde. Kdysi jsem si pro sebe, ale také pro potřeby jednoho slovníku, jednoho článku a jednoho posouzení⁸ formuloval zkusmo několik kritérií pro to, co má být do takových dějin zařazeno:

1) Estetické kritérium. Mělo by být zcela základním a určujícím, ale jednak se v zejména v populárních edicích jen těžce rozsáhleji uplatňuje. 2) Kritérium vývojového poetologického impulsu. Zde se setkáváme s problémem, které autory a která díla budeme pokládat z hlediska delšího vývoje za nosné a budeme je zdůrazňovat; v případě nynějšího vývoje jde v podstatě o futurologickou extrapolaci, tedy o odhad dalšího vývoje. Stává se, že nejen literárněhistorická kompendia, ale také antologie dobové literatury mohou výborně uspět nebo naopak se mohou stát příklady naprosteho selhání prognostických schopností autora nebo autorů.

⁶ Viz I. Pospíšil: *Zamyšlení nad slovníky a encyklopediemi* (František Štraus: *Průručný slovník literárněvedných termínů*. Vydavatelství Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava, sine. Tibor Žilka: *Vademecum poetiky. Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra* 2006. Peter Valček: *Slovník literárnej teórie. Literárne informačné centrum, Bratislava* 2006. Dagmar Mocná, Josef Peterka a kol.: *Encyklopedie literárních žánrů*. Paseka, Praha – Litomyšl 2004. *Słownik rodzajów i gatunków literackich*. Pod redakcją Grzegorza Gazdy i Słowini Tyneckiej-Makowskiej. Universitas, Kraków 2006). *Opera Slavica* 2007, č. 1, roč. XVII., s. 36–40.

⁷ Viz o tom podrobněji náš článek *Literárněvědná lexikografie a slovníky literárněvědných termínů*. *Slavica Litteraria*, X 9, 2006, s. 129–133.

⁸ Hodnoty, hodnocení a souvislosti v literární historii: ruská literatura v zrcadle několika přehledových a slovníkových kompendií a v pojetí českého Slovníku ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů. In: *Philologica LVII*, Univerzita Komenského, Bratislava 2003, s. 211–221.

3) Relativizační kritérium vyjadřuje hodnotovou změnu vzhledem k charakteru národní literatury a jejích vlastních hodnot: to, co by nebylo možné uvést jako obecně přijatelnou hodnotu, je nutné uvést vzhledem k tomuto faktoru, tedy ve vztahu k národnímu společenství. 4) Reprezentační kritérium nabádá k vyrovnanosti kompendia ve smyslu průměřeného a rovnoměrného zastoupení směrů, tendencí a poetik: vychází z primárně naučného a informativního charakteru kompendia a vede k větší objektivitě tím, že pokrývá i jevy, které by jinak autor nebo autoři nebrali tak silně v úvahu. 5) Komparativně vztahové kritérium vyjadřuje vztah dané literatury nebo literatur k přijímajícímu prostředí. Je třeba, aby se zohlednila popularita toho kterého autora nebo díla nebo význam překladu pro recipující národní literaturu apod. 6) Národně politické kritérium vyjadřuje všeobecně přijatelné nebo dokonce morálně závazné požadavky národního společenství vůči autorům kompendia. 7) Individuálně tendenční kritérium ukazuje na subjektivní preference, záliby a vkusy autora nebo autorů, kteří ovlivňují výběr literárních jevů a jejich proporce. 8) Kritérium časové perspektivy vyjadřuje proporce minulosti a současnosti: kompendia typu slovníkových příruček obvykle preferují novou literaturu: to, co je časově nejbližší, vidíme také nejzřetelněji; to však neznamená, že hodnotově přesně, spíše naopak.

Jinak řečeno: koncipování literárních dějin předpokládá také existenci a formulování jejich teorie, a tudíž i jejich axiologického aspektu; axiologii nemůžeme ponechat jen literární kritice, jak by o tom svědčila etymologie pojmu, ale musí se projevovat permanentně, „za pochodu“ i v literární historii a teorii.⁹

⁹ Axiologizující texty tvoří v jistém smyslu „třetí páteř“ (kromě teoreticko-poetologicko-komparatisticko-genologické a slavisticko-areálové) mých literárněvědných výzkumů, mj. ve studiích a recenzích: Hodnotová antinomičnost ruské románové kroniky. Čs. rusistika 1980, č. 1, s. 10–14. Hodnoty a literatura. Universitas 1988, č. 5, s. 16–22. Hodnoty, hodnocení a souvislosti v literární historii: ruská literatura v zrcadle několika přehledových a slovníkových kompendií a v pojetí českého Slovníku ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů. In: Philologica LVII, Univerzita Komenského, Bratislava 2003, s. 211–221. Hodnoty a hodnocení znovu v kurzu (Literatura v kręgu wartyości. Materiały z VI sesji z cyklu „Świat jeden, ale nie jednolity“). Bydgoszcz 21–23 października 2002 roku. Pod redakcją i ze wstępem Lidii Wiśniewskiej. Bydgoszcz 2003). Opera Slavica XIV, 2004, 3, s. 51–52. Oči toho druhého („Cizinci“ v národních literaturách jako pramen hodnoty a vývojový impuls). In: Slavista s duší básníka. Sborník k sedmdesátinám Ivana Dorovského. Společnost přátel jižních Slovanů, Albert, Brno – Boskovice 2005, s. 43–54. Mladý Čechov aneb o trvalosti hodnot (Гурчинов, М.: Младийот Чехов. Преломните години во животот и во творештвото на А. П. Чехов. Македонска Академија на науките и уметностите, Скопје 2004). Opera Slavica 2005, č. 3, roč. XV, s. 50–52. Hodnoty a rovnost v literatuře. Dvě knihy a jejich inspirativní hodnota. Studia Balcanica Bohemo-Slovaca VI, sv. 2, Sekce literárněvědná a kulturologická. Sekce jazykovědná. Příspěvky prezentované na VI. mezinárodním balkanistickém sympoziu v Brně ve dnech 25.–27. dubna 2005. K vydání připravili Pavel Boček, Ladislav Hladký, Pavel Krejčí, Petr Stehlik a Václav Štěpánek. Red.: Václav Štěpánek. Ústav slavistiky FF MU, Historický ústav AV ČR, Matice moravská, Brno 2006, s. 757–767. Dva objevné přístupy. Ulrich Hepp: Untersuchungen zur Psychostilistik am Beispiel des Briefwechsels Rilke – Cve-

Například *Ruská moderní literatura* Milana Hraly¹⁰ v podstatě bere všechna tato kritéria v úvahu, nezveličuje ruská specifika, ale na druhé straně se zase ne snaží Rusko poměřovat jen našimi kritérii. Další šťastnou okolností jeho dějin, které nejsou přímo jako „dějiny“ deklarovány, je jeden autor, nikoli kolektiv; navíc autor zkušený, který prošel několikerou zkouškou dějin, tentokrát obecných, a přesto nebo právě proto má již ustálený systém kritérií, s relativně pevnou názorovou koncepcí, která se sice nemusí každému líbit, neboť rozhodně nepatří ke krajním, vyhraněným, ale i z toho důvodu má značnou poznávací hodnotu. Označili bychom ji ne zcela přesně jako směřově personalistickou, neboť analýza osobností, jejich života, psycho-sociální stavby, jejich poetiky a schopností poetologického impulsu, nejlépe v nějakém blízkém seskupení, pokládám za stěžejní. Tematické dělení, k němuž se někdy autor uchyluje (tá-

taeva – Pasternak. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2000. Rainer Georg Grübel: *Literaturaxiologie. Zur Theorie und Geschichte des ästhetischen Wertes in slavischen Literaturen*. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2001. *Opera Slavica* 2002, XII., č. 3, s. 43–44. Jazyk literárního díla jako axiologický nástroj: román Jurije Bondareva Bermudský trojúhelník (K životnímu jubileu prof. Jána Doruly). In: *Život slova v dějinách a jazykových vztárech*. Na sedemdesátiny profesora Jána Doruly. Slavistický kabinet SAV. Bratislava 2003, s. 265–278. The Problem of Value and Equality in Comparative Literary Studies: the Past and the Present (Some Comments on the Conception of „Area Value“). In: *The Horizons of Contemporary Slavic Comparative Literature Studies*. Ed. by Halina Janaszek-Ivaničková. Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2007, s. 39–49. V době, kdy jsem se asi 20 let systematicky komentoval a recenzoval aktuální ruskou a další tehdy sovětské (hlavně estonskou, gruzínskou, ukrajinskou, běloruskou, lotyšskou, arménskou) literatury, ale i jiné, věnoval jsem – již vzhledem k materiálu – hodnotám trvalou pozornost, což se projevilo již v poněkud toporně unifikované sémantice titulů, viz např. *Nezbytí mravních hodnot* (B. Vasiljev: *Poslední obránce*, Praha 1980). *Rovnost* 9. 7. 1980, s. 5. *Opar romantiky – trvalost hodnot* (A. Bestužev-Marlinskij: *Zkouška*, Praha 1980). *Brněnský večerník* 22. 6. 1981, s. 2. *Hodnoty pravé a falešné* (V. Kaverin: *Dvouhodinová procházka*, Praha 1983). *Rovnost* 10. 6. 1983, s. 5. *Obnažování hodnot a charakterů* (R. Ibrahimbekov: *Park*, Praha 1983). *Rovnost* 11. 8. 1983, s. 5. *Nezbytí hodnot* (J. Mušketyk: *Soud nad Senekou*, Praha 1983). *Rovnost* 26. 8. 1983, s. 5. *Literatura jako strážkyně hodnot*. *Kmen* 50/1983. *Hloubka románu a problém hodnoty*. *Sovětská literatura* 1985, č. 3, s. 181–185. *Hořkost satiry a trvalost hodnot* (Viktor Astafjev: *Smutný detektiv*, Oktjabr’ 1986, č. 1). *Kmen* 1986/12, s. IX. *Návraty k hodnotám* (Jan Zábřana: *Potkat básníka*. Odeon 1989). *Brněnský večerník* 15. 12. 1989. *Vývoj literatury jako předávání hodnot* (rec.: V. G. Odínokov: *Poetika ruských pisatelů XIX v. i literaturyhoj progress*, Novosibirsk 1987). *Čs. rusistika* 1989, č. 4, s. 231–233. *Pokus o metakritiku: hodnota sonetu*. *Zastaveničko nad básnickou sbírkou roku* (J. Kuběna: *Nelítostné zastaveničko*, Brno 1994). *Brněnský večerník* 3. 1., 4. 1., 5. 1., 6. 1. 1995, s. 3. *Staronové hodnoty*. *Brněnský večerník*, příloha, 15. 3. 1996, s. II. *Není života bez hodnot a řádu*. *KAM*, příloha, roč. III., 1997, č. 12, s. XXI–XXII. *Nezbytí změny a trvání na hodnotách*. In: *Litteraria Humanitas VI*. Alexandr Veselovskij a dnešek. Brno 1998, s. 7–10.

10 Milan Hrala: *Ruská moderní literatura 1890–2000*. Karolinum, Univerzita Karlova, Praha 2007, 767 s. Viz naši studii *Úspěšný pokus o směřovou a personalistickou historii moderní ruské literatury*. *Nad Ruskou moderní literaturou* Milana Hraly (M. Hrala: *Ruská moderní literatura 1890–2000*. Karolinum, Univerzita Karlova, Praha 2007, 767 s.). *Slavica Litteraria*, roč. 11, č. 2, 2008, s. 87–98.

borové téma, válečné téma, fantastika, věda a technika) – stejně jako občasně žánrové či druhové – subsumuji pod směrové, neboť s ním souvisí, i když ne zcela; generace a „kroužky“ bychom mohli také spřáhnout se směry a osobnostmi. Pravda ovšem je, že heterogenní materiál a zvláště nedostatečný časový, a tudíž i axiologický odstup od literatury konce minulého století se tu projevuje přece jen menší přehledností, takže koncepční, filozoficko-dějinně politologický přístup se tu pomalu rozpouští pod údery syrového materiálu.

Česko-francouzská slavistka, bohemistka a polonistka Hana Voisine-Jechová ve francouzském i českém vydání knihy *Dějiny české literatury*¹¹ nahlíží vývoj české literatury současně zvnějšku i zevnitř. Autorce se totiž již na počátku podařilo ukotvit českou literaturu v slovanských a evropských souvislostech, a to nejen tím, že ji přirozeně spojuje s christianizací a obecně s kulturou jako takovou a také s mocenskými zájmy feudálů, ale také proto, že od počátku věnuje mimořádnou pozornost její estetické funkci: tak ostatně nazývá i první část (Na úsvitu duchovního života a estetického vědomí Čech). Periodizaci řešila kompromisem mezi obecně kulturními a historicko-epochálními mezníky, přičemž pro drobnější úsek literárního vývoje použila výlučně nebo takřka výlučně literární kritéria. Jednotlivé části knihy jsou tyto: *Na úsvitu duchovního života a estetického vědomí Čech* (první kapitola: Pokřtění, politické a ideologické změny, kulturní příslušnost, druhá kapitola: Od slovanské mise k husitství), *Od husitství k osvícenství* (první kapitola: Od náboženského zánícení k teologickému didaktismu, druhá kapitola: Od humanismu k manýrismu, třetí kapitola: Od baroka k osvícenství), *Od romantismu k expresionismu* (první kapitola: Od vlasteneckého a humanitního poselství k poezii existenciálního neklidu, druhá kapitola: Vlastenectví a kosmopolitismus, třetí kapitola: Duchovní hledání a ironický zmatek), *Mezi dvěma válkami (Literatura v samostatném státě)*, *Literatura po roce 1945* (první kapitola: Iluze, krize svědomí a krize hodnot, druhá kapitola: Cesta k literatuře bez ideologického omezení). Kniha francouzsko-české slavistky o české literatuře představuje po dlouhém čase skutečně dějiny české literatury na srovnávacím pozadí, psané z jednoho, kompaktního zorného úhlu, nikoli kolektivní práce, sice podrobné, ale přece jen „slepence“ různých pohledů, názorů a stylů, neboť to, že by se poměrně velká skupina lidí v zásadě shodla na pojetí české literatury i v důležitých detailech (neboť co jiného jsou detaily než často to nejpodstatnější z vývoje národní literatury) je podle mě nemožné. Dějiny literatury představují svého druhu „filozofii“ literárního vývoje, tedy musí implicitně obsahovat i teorii literárních dějin

¹¹ Hana Voisine-Jechová: *Dějiny české literatury*. Z franc. orig.. Histoire de la littérature tchèque, Fayard 2001, přel. a rejstříky sestavil Aleš Haman. H & H, Praha 2005. Viz naši studii Česká literatura a její mezinárodní souvislosti (K českému vydání knihy Hany Voisine-Jechové *Dějiny české literatury*. Slavica Litteraria 2008, roč. 11, č. 1, s. 107–114.

a právě to je v knize Hany Voisine-Jechové výrazně, i když nikoli deklarativně obsaženo.

Rozsah a obsah pojmu „literatura“ je historicky proměnlivý: to, co se označovalo jako literatura ve starověku, středověku, v baroku, za romantismu nebo v období moderny, se podstatně liší. Termín „literatura“ se, jak známo, užívá ve dvou základních významech: v širším pojetí je to – vzhledem k etymologii – cokoliv napsaného nebo zapsaného, v užším významu jsou to esteticky relevantní texty označované jako „belles lettres“ čili krásné písemnictví, krásná literatura. Ani hranice mezi těmito dvěma kategoriemi nejsou nijak stabilní; jejich labilitu si uvědomíme, když se začneme zabývat například mezními literárními žánry zasahujícími jak do věcné, tak do krásné literatury, např. esejem, science fiction, ale také novodobými útvary, jež se vytvářejí v posledních desetiletích a pro něž užívám pojem „žánry virtuální autenticity“.¹²

Znejistění a ambivalence jsou základními rysy postmoderního přístupu ke světu. Jestliže za základ triviality v literatuře pokládáme jistou alternativnost poetiky a jejích modelů, nacházíme tu již jasné styčné body s postmodernou. Zde je konec 60. let a počátek 70. let 20. století skutečně zlomovým obdobím skoro ve všem: konec romantických revolucí v USA a západní Evropě, konec „lidských tváří“ socialismu v Evropě takzvaně východní, resp. v sovětském bloku, realita, status quo, tvrdé kontury znamenají také nové posuny v nazírání umění a světa. Oproti iluzivnímu nebo intenčně deziluzivnímu umění se objevuje silnější tendence chápat umění znovu jako hru, jako alternativní svět, který nemá s reálným světem mnoho společného. Člověk již své romantizující modely nepovažuje za skutečné; tomu bylo nadlouho zabráněno, vytváří však alternativní modely, nejlépe takové, které jsou příliš obecné nebo příliš minuciózní, než aby se jimi mohly mocenské struktury tehdejšího světa cítit ohroženy. Paralelně s demonstrativní „degradací“ vysokého, romantického, vzniká literární umění vycházející z poetiky reklamního sloganu a cizopasící na jiných textech, opírající se o „absolutní relativismus“ hodnot, literatura, kde je zpochybňována každá původnost, neboť všechno je „metatextováno“ a „intertextováno“ – tak vznikají již uvedené paralelní či alternativní modely historie obecné i literární. I když podobné texty vznikaly takřka vždy – v různých rovinách – mediálně se jim dostalo slova, a tedy i vlivu, na konci 60. let 20. století a často až mnohem později, kdy se samy začínají měnit a dostávají se do silového pole klíčových proudů literárního vývoje. Je charakteristické, že se nové alternativní modely literárního umění objevují právě na hraně krásné a věcné literatury, v širokém pásu tzv. literatury faktu či dokumentární literatury, tedy tam, kde není jisto, co je skutečnost a co je výmysl.

¹² I. Pospíšil: *Próza virtuální autenticity a existenciálního znejistění*. SPFFBU, X 10, Slavica Litteraria, s. 5–20.

Všechny tyto zvraty, přesahy a mezní pozice se nemohou neprojevit v různých pojetích literárních dějin i v jejich teoretické nadstavbě, tedy v teorii literární historie.¹³

Dejiny slovenskej literatúry Imricha Sedláka a kolektivu renomovaných slovakistů, u nichž je záruka, že budou svou látku traktovat objektivně, nebo se o to alespoň snažit, je dobře koncipovaným dílem, v němž se výše uváděné kontexty, koncepce, přesahy a rozpory obecného a zvláštního v podstatě v dobrém slova smyslu projevují. Možná i na rozdíl od některých svých předchůdců koncipuje Sedlákův tým své dějiny dynamicky, neschematicky, volně, bez, jak tomu na s. 7 říká, „škatul'kovania“; nazvali bychom toto pojetí „prolínací“ nebo „vplývavé“: „V celom rozsahu rešpektujeme prelínanie procesov a literárnej tvorby spisovateľov z jedného obdobia do druhého i do ďalších. Čo potvrdzujú celé *Dejiny slovenskej literatúry* (napr. Humanizmus – barok, klasicizmus – romantizmus, Slovenská literárna moderna – Literatúra dvadsiatyoch rokov dvadsiateho storočia a ďalšie vývinové fázy slovenskej literatúry a literárna aktivita mnohých spisovateľov vo viacerých obdobiach). Hlavnou úlohou tohoto členenia na obdobia je prehľadnosť jednotlivých vývinových fáz s osobitným dôrazom na charakteristické črty literárneho procesu, ktoré boli pre jednotlivé obdobia najtypickejšie a najvýraznejšie zasahovali do literárneho vývinu.“¹⁴

To jsou principy, jež jsou ovšem obecně přijatelné. Mnohem zajímavější je však slovní spojení „literárna kultúra“, které používá autorka partií o starší slovenské literatuře Eva Tkáčiková (*Literárna kultúra na stredovekom Slovensku*). Vzhledem k pojmu „literary cultures“, jež v titulu a také jinak s oblibou používají editoři a autoři proslulého zatím trojsvazkového kompletu,¹⁵ si dovolím tvrdit, že v tomto případě je tento pojem víc na místě již kvůli přirozenému synkretismu kultury, umění a literatury, jenž byl typický spíše pro poněkud starší, středověké nebo raně novověké vývojové fáze a neměl by se vztahovat obecně k literatuře jako takové, jež má v dalším vývoji stále silnější specifikum (Jakobsonova „literárnosť“).

13 Viz naše studie *Problém teorie literárních dějin a jeho interdisciplinární souvislosti*. In: Filozoficko-estetické reflexie posthistorického umenia. Ed. Jana Sošková. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis, Studia Aesthetica, Prešov 2008, s. 88–102. Teorie literárních dějin jako projev dialogu kultur. In: Dialog kultur V. Ed. Oldřich Richterek, Miroslav Půža. Katedra slavistiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové 2009. Oftis, Ústí nad Orlicí 2009. CD. Literární komparatistika, areálová/kulturní studia, teorie literárních dějin a problém hodnoty v současné literárněvědné praxi. Opera Slavica 2009, č. 1, s. 20–33.

14 Imrich Sedlák a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry I–II*. Matica slovenská, Martin, Literárne informačné centrum, Bratislava 2009, s. 7.

15 J. Neubauer – M. Cornis-Pope, M. (eds): *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries*, 1–3, John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia 2004–2007; viz mj. naši studii *Primerjalna književnost, srednjeevropski kulturni prostor in teorija literarne zgodovine*. *Primerjalna književnost* 31. 2. 2008, s. 137–148.

Problém a určité napětí tu je, ale i jinde, totiž mezi národním a nadnárodním a tím, co je slovenské a co slovenské není. Zde je to jako v české literatuře: staroslovenské texty („památky“) do národní literatury patří, německé, resp. maďarské nikoliv – a to ani ty nejstarší, které vytvářely silný a všeobecně uznávaný kontext. Souhlasím s tím, že jazyk je základní charakteristický rys národní literatury, žádná literatura není v tomto smyslu nadnárodní, nadnárodní jsou jen kontexty: škoda, že je jich v těchto dvoudílných Dějinách slovenskej literatúry tak málo. Jistě by si samostatné pojednání zasloužila maďarská literatura jako taková a zejména ta vznikající na území dnešního Slovenska, německy psaná literatura – nikoli přímo jako součást slovenské, ale jako její širší pozadí: v českých kompendiích se to už leckde objevuje. Zvýrazněna by měla také být česky psaná produkce, její českost ve výkladu jaksi zaniká nebo se o ní dovidáme jaksi mezi řeči: pro příslušníka třetího národa věc zcela nesrozumitelná. Bere se to jako faktum zcela samozřejmé, ale tak to přece z dnešního slovenského pohledu ani být nemůže. Její tzv. slovakizovaný ráz by se musel zkoumat pečlivě případ od případu a nikoli jako školská fráze, neboť často může jít jen o starší vývojovou fázi češtiny, nikoli o slovakizaci (*Siet' viery pravé* nezní příliš jako dnešní čeština, ale málokdo bude Petra Chelčického pokládat za slovensky píšícího literáta). Asi tak jako Čech od střední školy musí vědět, co psal Hus česky a co latinsky, v jakém jazyce je napsána Kronika česká, jak psal Dobrovský a jak svou první sbírku Ignaz Macha, resp. jakého jazyka užívali Jan/Ján Kollár nebo Pavel Josef/Jozef Šafařík/Šafárik, nebo Ukrajinec by měl vědět, že Hryhorij Skovoroda rozhodně nepsal ukrajinsky, a Angličan, v jakých jazycích je psáno dílo Johna Gowera – tedy znalost historicky konkrétních daností – tím se ani slovenská, česká, ukrajinská ani anglická literatura nezmenší, spíše naopak. Stalo se také zvykem, že se málo srovnává i v rovině slovensko-české, a to i literatura staršího období, v níž je to naopak metodicky nejpřitažlivější.

Kdybychom srovnali pojetí starší literatury v českých, slovenských nebo polských či maďarských literárních dějinách například s pojetím D. S. Lichačova na ruském materiálu, zjistíme, že zatímco středoevropští autoři setrvali u klasifikace žánrů, autorů (pokud jsou známi) a signifikantních děl, Lichačov se dobírá, jak známo, stylových formací¹⁶: těžko říci, jestli by to v případě české, slovenské nebo polské literatury bylo možné, ale myslím, že ano. Nejlépe koncipovanou partií Evy Tkáčikové je slovenské baroko (slovenský barok), zejména próza, v níž se objevují díla silně ovlivňující i dále styl slovenské literatury.

Eva Fordinálová napsala ve své „klasicistické“ části nejlépe o Jozefu Ignácu Bajzovi; problematické je pro mě traktování „českých Slováků či slovenských

¹⁶ Д. С. Лихачев: Развитие русской литературы X-XVII веков. Эпохи и стили. Ленинград 1973.

Čechů“, jako byli P. J. Šafařík/Šafárik a Jan/Ján Kollár. Romantismus bere Imrich Sedlák čistě personalisticky, jak se sluší na individualistický směr, a také evolucionisticky jakoby podle F. Brunetièra, jenž takto chápal literární žánry (1890): Začiatky romantizmu (1836–1843), Zrenie a dozrievanie romantizmu (1843–1860) a Doznievanie romantizmu (1860–1880). Problém je v tom, že toto biologické pojmání literárního směru jako kompaktního nerozeznává příliš preromantismus, postromantismus nebo neoromantismus, a to by se mělo, neboť i na Slovensku se to běžně na různém materiálu děje (V. Mikula, M. Vojtech, A. Eliáš). Na druhé straně je mi tato holistická koncepce I. Sedláka (působil kdysi na Filologické fakultě Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici, kde pod vedením A. Červeňáka vznikla známá koncepce romantizmu jako kompaktního směru na antropologicko-estetickém základě¹⁷) blízká v tom, že slovenská literatura – stejně jako česká přijímala tento směr v „nečistě“, je n o něco radikálnější, kontaminované, smíšené podobě v průběhu mnoha desetiletí. Podobné „biologické“ a generační členění aplikuje i autor partie o realismu Ján Gbúr, zatímco v modernismu se drží osobnostních a druhových kritérií (v slovenské terminologii je „druh“ český „rod“, ale zde to používáme v podstatě v českém nebo promiskuitním významu). Co lze ocenit, je to, že novější produkci je věnován celý druhý díl, a to literatuře od roku 1918, i když datum 28. 10. se na Slovensku dnes oficiálně nijak nepřipomíná: přece jen tedy slovenští autoři pokládají i dnes tento rok pro slovenskou literaturu z nějakých důvodů za významný mezník. Nevím, nakolik to však odpovídá reálné literární

17 V rámci týmové práce na Filologické fakultě UMB v Banské Bystrici vznikaly i naše studie a recenze, mimo jiné: Литературные направления в России и романтизм. In: Slovánský romantizmus. Filologická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, katedra slovánských jazykov, Banská Bystrica 1999. Романтизм и проблема литературных жанров. In: Slovánský romantizmus – o žánrovosti. Katedra slovánských jazykov Filologickej fakulty Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica 2002, s. 20–33. Konkrétní a historické i obecnější pojetí romantizmu (rec. na Romantismus v české a polské literatuře. Romantyzm v české i polské literatuře. Sborník referátů ze stejnojmenné konference v Opavě 9. listopadu 1999, ed. Libor Pavera, Opava 2000). In: Slovánský romantizmus – o žánrovosti. Katedra slovánských jazykov Filologickej fakulty Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica 2002, s. 137. Úvahy teoretika (Červeňák, A.: Literárno-teoretické reflexie o slovánskom romantizme a problémoch translatoológie. Univerzita Mateja Bela, Filologická fakulta, katedra slovánských jazykov, Banská Bystrica 2003). Opera Slavica 2003, 3, s. 58–59. Literatura – člověk – postava: spory kolem věčného tématu. In: Slovánský romantizmus – obraz človeka v slovánskom romantizme. Katedra slovánských jazykov, Filologická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica 2005, s. 22–29. O literárnom romantizme (Michal Roman: Úvahy o literárnom romantizme. Univerzita Mateja Bela, Filologická fakulta, Katedra slovánských jazykov, Banská Bystrica 2005). Slavica Litteraria, X 9, 2006, s. 339–340. Nové žánrové tvary v súčasnej próze: prolegomena a niekoľko príkladů. In: Konštanty romantizmu a Sergej Makara. Filologická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica 2006, s. 285–299. V tomto kontextu vznikl také náš monografický svazek *Studie o literárnych smerech a žánrech*. Katedra slovánských jazykov, Filologická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica 2004, 122 s.

situaci, jak o tom kdysi psal B. Václavek¹⁸, totiž že významné společenské a politické události jsou pro literaturu relevantní jen tehdy, když se promítají do literárního tvaru a do vývojové dynamiky literatury. Takto se potom můžeme dívat i na periodizační mezníky (jsou jimi léta 1918, 1938, 1939, 1942, 1945, 1948, 1953, 1956, 1968, 1970, 1989 atd.). Autor těchto částí Ladislav Čúzy nazývá své podkapitoly poněkud novinářsky *Tradícia a kontinuita*, *Nové tóny v slovenskej próze*, *V polemike s realitou*, *Hľadanie a syntézy*. Jinak Michal Harpañ, jenž své partie o poezii dělí směrově a personalisticky (*Podoby modernej poézie*, *Slovebská moderná poézia*, *Nadrealizmus v slovenskej literatúre*, *Katolícka moderna*). Drama popsal opět L. Čúzy. Koncepčně problematické – jako vždy – jsou včleněné partie o dětské literatuře, jinak dobře napsané Z. Stanislavovou; pouze fragmentárně působí část o literární vědě: mělo by tu být více o literární (i kontroverzní) kritice. Nejnovější produkci dobře analyzoval Igor Hochel, jenž sem opět vnesl generační kritérium i personalismus, rozbor literárních skupin (*Osamelí bežci*). Zatímco pro Hochela je zjevně nejvyšší hodnotou pokusnictví, experiment, inovace v avantgardistickém duchu, pro A. Halvoníka, jenž ličí 90. léta 20. století, jsou to spíše tematologické inovace, což ovšem cele odpovídá tomuto období. Literaturu pro děti zde opět kompetentně deskribovala Zuzana Stanislavová. Literární věda tu jako téma sílí: otázka je, nakolik je její existence v knize spojována s vývojovou dynamikou literatury (autory jsou pro různá období Ivan Sulík a Michal Harpañ).

Atraktivní je partie o tzv. krajanské literatuře z pera editorovy dcery Kataríny Sedlákové (*Slováci na Dolnej zemi*, *Literatúra Slovákov vo Vojvodine*, *Rumunsko*, *Chorvátsko*, *Poľsko*, *Ukrajina*, *Čechy*). Snad by se alespoň naši slovenští kolegové – když už to nemůžeme chtít po Polácích a Rusech – mohli naučit oslovovat náš stát skutečně celý: pro začátek by alespoň měli zkusit označit v Edinburghu Skotsko za Anglii a tzv. „Scottish“ za „English“). Jiným problémem je, že je tu značně podhodnocena role Petry Andrušky, jenž na Slovensku představuje největšího znalce této problematiky, stejně jako obecně problematiky menšinových kultur a střední Evropy, a muže, který tomuto oboru věnoval řadu knižních publikací.¹⁹

Zvláštní je v těchto *Dejinách* především ona prolínavost a prostupnost: obecné tu není překážkou, ale předpokladem jasnějšího, „zvláštního“ vidění. Problém je jinde: v nižším stupni faktografické úplnosti, v docenění některých osobností apod. Je tu jen příležitostně přítomen nadnárodní, komparativní aspekt: tedy nikoli odnárodňovat literaturu tak, že bychom jazyk považovali

¹⁸ B. Václavek: *Česká literatura XX. století*. Praha 1935.

¹⁹ Mj. *Tri štúdie o kontextoch slovensko-maďarských*. Nitra 2004. Peter Andruška: *Dolnozemske podoby slovenskej kultúry*. Nitra 2007. Peter Andruška: *Osobnosti a osobitosti dolnozemskej kultúry* (2005), *Stredoeurópske kapitoly*. Nitra 1995 – a jeho lví zakládací podíl na čas. *Zošity/Kultúra a súčasnosť*(od roku 2004).

jen za jeden z jejich řadových znaků, nikoli tedy za znak určující, ale naopak zvýraznit národní charakter literatury tím, že ji silněji upneme k proudům, které měly všeevropský, ba světový význam. Je to práce nelehká a má řadu úskalí, ale jak jsme se pokusili ukázat na příkladu H. Voisine-Jechové – nehledě na jisté nedostatky – je to možné zkusit: pohled zevnitř a současně zvnějšku, a to systémově, ale přitažlivě, příběhově, narativně.

Problematické je kombinování výkladu s uzavřenými autorskými hesly: nepřidává to na celistvosti těchto *Dejin*, jejich příběhovitosti a hlavně „filozofii“ národní literatury. Nicméně jako pokus, jenž se drží především uživatelského principu, ale na vysoké odborné úrovni, to lze přijmout nebo být k tomu alespoň tolerantní.

Sedlákovy *Dejiny slovenskej literatúry*, jak bychom mohli tyto dva svazky zkráceně nazývat, přinášíjí uvolněnou, přirozenou, poněkud populární, ale zároveň vysoce odbornou koncepci: nehledě na problémová místa (nemohli jsme jít a záměrně jsme ani nešli do detailů materiálových, do konkrétních řešení v případě směrů, žánrů, autorů apod.) jsou jistým krokem jiným směrem, než bylo dosud obvyklé ve smyslu slovenské i obecné literární historiografie.

Napsáno v rámci práce na projektu GA AV ČR IAA901640802.